

D-r Trajko Petrovski
Miranda Ramova

Romani čhib bašo V klaso

Skopje, 2020

Amari familija

Safet, vakjer mange khanči baši tumari familija.

-Amari familija si taro šov džene: mo dat, mi daj, mo phral , mi phen i Šeherzada, mo papo thaj mi mami. Ki amari familija sakone isi leski bući. Mo papo vačarol amenge paramisa katar amari historija thaj kinel amenge xabaske; mi mami khuvel amenge kalcunja thaj vakjarel amenge paramisa; mo dat kerela bući ki fabrika; mi daj si daktilografka; me sem siklovutno, a mi čaj i Šeherzada si cikni thaj khelel peske pe kuklencar. Kana perel i rat savore dikasa amenge televizija ja palem kerasa amenge lafi.

Sa e džene ki amari familija mangelpes maškari peste. Amen sam but baxtali familija.

Pučimata:

Si tut familija? Kozom džene sen tumen ani familija? Savi buti kerel to dat? Savi buti kerel ti daj?

Vakjaren bašo sakova dženo ki tumari familija: kaste isi tumen ki familija; ko savi buti kerela; sar si tumare maškarutne relaciije?

Ker jekh tikno intervju te dajaja ,ja tire dadeja bašo nesavo čerdipe keda sine tikne. O intervju hramisarle ko tiro informativno tefferi.

Mire endanja

Akava si miro dat , a akaja si mi daj. Von si panda terne. Von keren buti ko kurko. Bikinen šėja thaj menije. Dži lende si mi bibi Mara. Voj si me dakiri daj. Voj bešel ando baro nevo kher ko agor e dizjako romera thaj čhavencar. Isi len duj čhave. On džan ki sikljovni, ama si pocikne mandar. Voj dživdinel me bare penjasa e Lejlaja. Voj si but šukar čhaj thaj but mangel te khelel. Voj si studentka. Dživdinel pe amalesa avre kereste. Lakoro amal si doktori. Naj vadže prandimo, ama ka oven.

Akava si mo cikno phral o Aco. Vov ka džal ki sikljovni. Akana vov khelela jekhe kaštune vordonesa. Dija leske gova amari lači amalin i dada Mevljuda.

Akana tumen pendžarden ko si mire endanja.

Dijalogo 1:

So si akala?

Akala si trin gone.

Kaj si e gone?

Von si ano vurdon.

Sar si akala trin gone?

Duj si lole, a jekh si parno.

Ko reizi

Sa o thana ko reizi sine astarde. Maškaro manuša so sine ko reizi sine hem nekobor čhave. O tikno Milani bešlja uzi pi mamika. Ki vaver stanica uklile nekobor manuša. Olencar ko reizi khuvdža em jekh phuro manuš. Ko oleskere va ikeri bastuni, a ko jakja sinele zizlikija.

Kana dikle e phure, o Milani uštilo kotar plo than thaj vikingja e phure te bešel. O phuro bešlja ko oleskoro than thaj lija e Milane upri leskiri čang.

O avera čhave ačhile ladžutne, soske von ni mukle e phureske than bešibaske.

Dži kaste bešela sine o Milani ko reizi?

Ko uklilo ko reizi ki vaver stanica.

So kergja o Milane kana diklja e phure?

So kjergja o phuro?

So gndine bašo akava gesti so kjergja o Milani?

Romano vordon

Phudel balval e ivesa
Džan e Roma pe dromesa
E dromesa lungonesa
šilale evendesa.

Ando vorda bešen o čhave
Lenge daja takjaren o pire,
Lengere dada e grastenca
Ciden o vorda pe pikenca.

Džan o Roma e dromenca
Phiren dure e vešencar,
Balval lenge muja šilarel
O Roma šukar gilja gilaben.

Amare komšije si but lače

O Safeti dživdisarel ko jekh kjer soj ko amaro sokako. Ke odola khera dživdisaren amare komšije. A ko dživdisarel ko apartmanja ko okola bare kjera?

-Odori dživdisaren amare komšije.

-Vakjar mange khanči baše amare komšije, molisarav tut.

Amare komšijencar dživdisara but lače. Sakova drom pomožisara amen maškari amende. Kana avel o vikendo amen džas amare paše komšijencar lenge vordonencar te phiravasamen ando parko. Kana avel baro džive ako isi amen vakti thaj najamen so te kera bukji kjere , uklas ko reizi te phiravas amen ando foro. Si li tut vadže te vakjares amenge katar tumeare komšije?

Amen sam but baxtale so sijamen lače komšije.

Bipendžarde lafija:

Foro -grad

Keripe lafi bašo beršeske vaktija

E berše isi štar beršeskere vaktija: nilaj, palonilaj, ivend, paloivend (behara).

-Savo beršesko vakti embut mangea Vaske?- pučel la o Elvisi.
-Sa e beršeske vaktija si lače thaj mangavaolen. O palonilaj delamen but plodija; kana si ivendesko vakti amen kelasa amenge ko kovlo iv; a kana avel o paloiven (behara) sa si ješilije thaj e kašta ko beharja.. Sa trujal amende šunen pes sar giljaven e čiriklja thaj e biljbilja. O milaj si but tato, mangavaole sose tegani ni džasa ki sikljovni. Amare dadesa thaj dajasa džasa ko odmor.

Dijalogo 1:

Sar si o vakti?

-Ušti mo čhavo, ušti te dike kobor but iv pelo erati.
-Daje, but sem baxtalo kana del iv. Sig dema te xav thaj te ikljovav avri.
-Ašudžar, ma sigjar, but si šudro avri, ka marunes šulestar.

Dijalogo 2:

Lačo dives čavea. Mišto avilan. So si tusa? Sose san panjalo?
-Šun, mami, avri but baro bršin del. Phudel balval thaj šudro si.
-Soske ni lijan i ambrela?
-Sose bistardem, mami. Kana cidijem ni delasa bršind.
-Teara palem ka ovel bršinalo. Le i ambrela.

Dijalogo 3:

Lači ti javin?

-Lači te ovel. Bešav mange thaj dikhav savo lačo dive ka ovel avdive. Dikh o kham, naj balval, e čiriklja gilaben.
-Manges li te dža ko veš, te pašljove ki čar te šuna sar giljaven e biljbilja?

Dijalogo 4:

Dela li palem bršind?

Sar, vaker palem?

Dali palem dela bršind?

Oja, ake lela te del.

Aman devla, kurkencar dela peske bršind.

Dijalogo 5:

Savo ka ovel o dive taesa?

Evendeskoro kham na takjarel.

Evendeskoro dive si but xarno. Tu dikljan li, kaj idž dinja but baro iv?

O iv si parno, kovlo thaj šudro.

Vnimaninen, o drom si marxome.

Ka ikljove li taesa te čistine o drom taro iv?

Dijalogo 6:

But bari kukudi peli, sa o kašta phagergja.

Akava berš but baro šukipe ka ovel.

Bršindalo si avdive, ama taesa ka ovel but šilalo.

Pučimata:

Savo si o vreme avri akana?

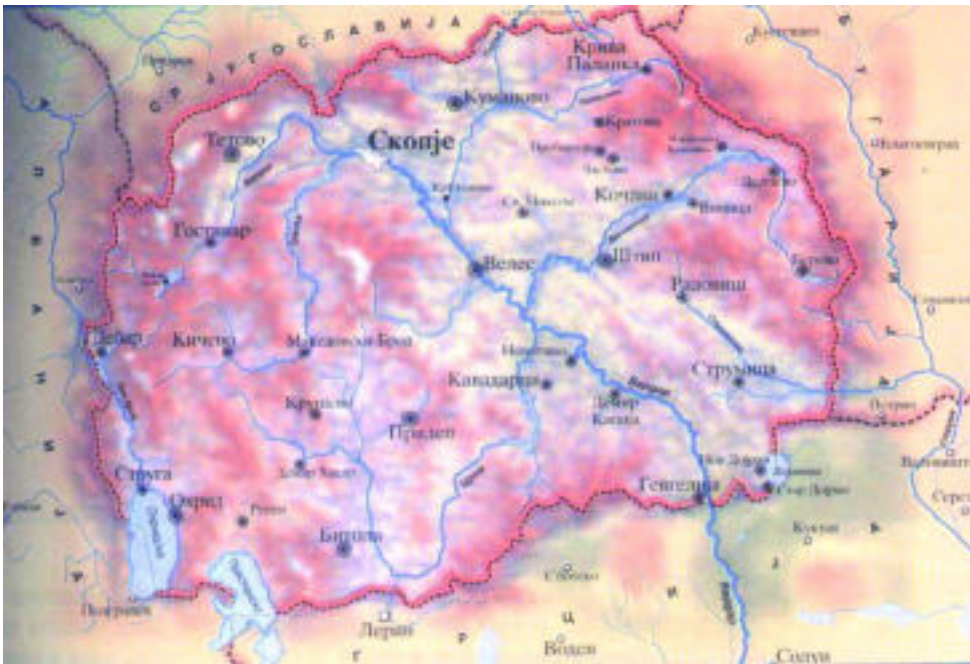
Savo ka ovel o vreme taesa?

Savo si o vreme kana del iv?

Savi si i doba kana pekel o kham?

Republika Makedonija

Lači si i Makedonija

Sabajleso rejzesa crdijam katar o Skopje. Savore sijama sine baxtale. Palo jekh saati resljam ko Tetovo.

-Akava si o barvalo Polog, a upre okori si i –Šar Plain, vakjarel amenge i sikavni.

Dikljam katar e rejzeske džamora so ka dikhe baro lačipe angli amende.

Kana reslam ko Mavrovo i sikavni vakarel amenge:

-Akava si o Mavrovo thaj o Mavrovsko devrijal kota so len pani e hidrocentrale.

O reizi sig džala trujal i hara tari Radika, agjahar so but sigate resjam ko Ohrid. I sikavni palem vakjarel amenge:

O Ohridsko Devrijal si embaro, a o foro Ohrid si emlačhi diz ki Makedonija. Ko Ohrid phirdam zala, xalam kušluko thaj palem ukliljam ko reizi te dža ke avera dizja ki Makedonija. Kana nakljam i plain Galičica naklam trujal o foro Bitola thaj Prilep thaj resljam ko but lačo foro Kruševo. Odote xalam akšamluko thaj račardam.

Otearin kana učilam katar o soipe gelam phirdam ko akava foro Kruševo, kaj so kerdilo o Ilindensko uštipe, šundam odote bašo Pitu Guli, Nikola Karev, Goce Delčev thaj Dame Gruev. Katar o Kruševo irisajljam ko Prilep. Akate ko akava foro diklam e ainča kaj so bajrol o dohani sostar so keren pes e cigare. Pale odova foro resljam ko foro Kavadarci. Odotar prekal o Valandovo resljam ko Dojransko Devrijal.

Goce Delčev

Amari sikavni vakarda amenge kaj akava ezero si embarvalo ezero mačencar ki Makedonija. I sikavni palo odova vakerda amenge te uklja ko reizi savore amen, thaj lijam te dža ki istočna Makedonija. Odori dikljam e Strumičko ainča, dikljam o lačipe ki Strumica, Radoviš, Štip thaj Kočani. Palo odova reslam ko rudarsko foro Probištip thaj pale odova gelam ko Kratovo. Akate zala bešlam odmorisajla katar o phiripe.

Palo odova nisisardam te dža amenge ko Skopje. Rakjate resljam ko Skopje. Ki avtobusko stanica adžukjarde amen mi dej thaj mo dat. Ko olengo pučipe sar nakljam ki amari eskurzija, amen savore phendam olenge:

-Lači si i Makedonija.

Rajko Jovčevski

Pošta

Ko amaro than isi jekh lačno baro kher. Ko šerutno udara hramisarel: Pošta, Telefon, Telegraf. Ko akava baro kher khuven thaj ikljovena but manuša.

-Soske ko akava baro kher khuvena thaj ikljoven but manuša? – phučela o Muharemi.

-E manuša bičalena ja palem lena poštakere paketija hem vavera bukja: lila, love, pokinen esapija, telegramora hem vaver. Nesave khuvena andre te keren lafi ko telefoni.

-So kerena tegani o poštarja? – phučel o Muharemi

-O poštarja isiolen pire bukja: legarena lila ko khera, ingarena pokane, telegrame, love hem javera poštakere bičalibaske bukja.

Dijalogo 7:

Kaj džaja?

Ki pošta.

So ka kere ki pošta?

Te legarav jekh lil.

Čiv o lil akate ko lilengoro sanduko .

Amari lači Šutka

I Šutka (Šuto Orizari) si jekh but lači kupatni kaj so bešel majbut romani populacija trujal 20. 000 Roma, thaj pocikno numero Makedoncora, Albancora, Bošnjakora hem vavera. I Šutka formirisajli ko 1963 berš pali zezela so sine ko Skopje ko 26 juli 1963. E Romen akate ki Šutka si olen but lače khera thaj šukar dživdisaren.

Ko Šuto Orizare si duj fundavne sikljane : "26 Juli" thaj "Brakja Ramiz-Hamid" . Ke akala duj siklane sikljovent but romane čhave. I Šutka si avdive skopjaki kupatni, prvo romani kupatni ko Sumnal. Ki Šutka si amen romano dizjako šerutno thaj sovetnikora, so keren buči ki kupatni.

Ki Šutka si e Romen baro kurko. Ko kurko e Roma bikinen turlije šeja. Ko akava pazari avena te kinen manuša katar i sasti Makedonija. Ani Šutka si pošta, a ke Šutkakoro centro isi but kebabčilnice thaj dukjanja gudlengje. Ki Šutka ando nilaj o Roma kerena but bijava.

Ko bijava ani Šutka bašalen thaj gilavena but prešunde orkestrija thaj gilavutne: Sar te vakera: o Erdžani, o Džemalji, o Ramko, o Ameti, a kotar o romane orkestrija si but pendžarde o orkestar Gazoza, orkestar Titanik , orkestar Južni kovači thaj vavera.

O pačluko si ekvaš sastipe

Jekh dive i Esmā pučlja e doktore:

-Doktore so valjani o manuša te keren te bi ovena saste?

-O doktori vakergja olake, kaj o manuša valjani sakova dive te ikeren i manuškani xigiena thaj i xigiena trujal o than kote so dživdisaren.

-Sar ? - pučlja palem i Esmā. I personalno xigiena ikjeripe agjaar so sakova dive valjani te thovenpe o danda, o vasta thaj o badani.

Valjani te legaripe uže šeja thaj te xalpe šukar xaibe.

-A sar ikeripe i xigiena trujal kaj so dživdinaja?

-Agjahar so na valjani te frđa brlogo trujal amende, na valjani te tarelpe cigara ko odaje kote so dživdinaja thaj kote so keraja buti, o džamja ko odaje valjani sakova dive te pravenpe te khuvol andre už i havaj, te araka o ješiluko hem vaver.

-Ov sasto, doktore! Akana ka kinav mange frča danddengi.

Trubul te džane: Te bi ovel manuš sasto valjani sakova dive te xal emiši thaj zarzavati, soske ola ikerena peste but thaj turli vitaminja kola so si trubutne e manuškere sastipnaske.

Fundavne bukja save trebela te keren pes

1. O nasvaliba šaj te činavel pes e redovno thovibaja o vasta panjeja thaj sapuneja anglal e habaskoro hazarikeripe thaj palo habe, thaj palo avipe taro kenefi.
2. O produktija baši habe zaruri si lače te thoven pe ja lače te keravenpe.
3. O užo habe činavela o nasvalipa.
O nasvalipa šaj te činavelpe te istamalketgja pe užo pani.

Bipendžarde lafija:
Zaruri – treba
Istamalgja - koristi
Užo - čist

Mangav te thovav man

- Mangav te thovav man, ama nane tato pani.
- Thov tut šudre panjesa.
- Na mangav te thovav man šudre panjesa. Mangav te nangjovav anglal te urava man. Ama avdive salde ka muravav man.
- Mangeja li te takjarav tuke pani? –Na mangav. Nane man vakti, but sigjarav. Ka džav avdive binangjardo. Kote si mo gad?
- Soske na le to jeleko, but si šilalo avrijal?
- Ka sikave li mange kote si mo gad ja palem te džav biuravdo!

Dijalogo 8:

Sar sijan?

Sijan li sasto?

Sar sijen khere?

Sijuma sine xari nasvalo.

Akana sijum pošukar.

Isiman gripi.

Trubul te bešav khere.

Na tromava te ikljovav avrijal, te na šudrovav.

Valjani te xav emiši.

Dijalogo 9:

-Tu nasvalo li sijan?

-Va, me sijum nasvalo (nasvali).

-Me na sijum nasvalo, me sijum sasto.

Dijalog 10.

-So si akathe?

-Akate si jekh šošoj vi jekh šah/armin.

-Sar si o šax?

-O šax si ješilija.

-Si baro kadava šošoj?

-Oja. O šošoj si baro.

Dijalogo 11.

Kin amenge mas ando foro.

Va me ka kinav mas.

O dad kindas mas katar o kasapi thaj avilo khere.

Dijalogo 12:

-Tu bokhalo li sijan?

-Me sijuma sine bokhalo, ama xaljum thaj akana sijum čalo.

-Sosa xas i zumi?

-Me xav rojasa, viljuškaja (bonilasa) thaj e čurasa.

-Kobor čare zumi ka xas?

-Čhor phanda jekh čaro, ka dikhav kobor ka xav.

Dijalogo 13:

-So mangesa te pije?

-Me mangav thud.

-Pijes li coca cola?

-Va/oja , but mangav coca cola.

-Mange li te pije čaj?

-Me but mangav te phijav hibiskus čaj.

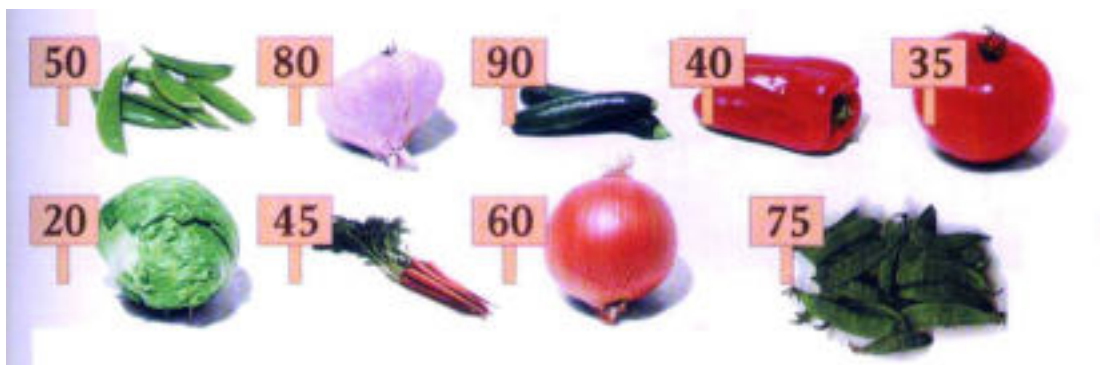
Ov dživdo, sasto !

Oven dživde, saste!

Sastipe-zdravje

Nasvalipe, nambornipe- bolest.

O Elvisi but mangela zarzavatija

O Elvisi sakova dive vakerela kaj but mangela zarzavati te xal. Jekh dive pučljam ole soske doborom mangela zarzavati, a vov vakerel:

-I armin, i šangarepa, i purum, i sir, o piperi, o domatija thaj vaver zarzavati si but kunandime thaj importantno bašo sastipe e manušengoro. Nesave olendar xanape friško ki salata, a vavera keravenape. Von e xabeske dena but šukar aroma.

-A džanea li kote bajroven o zarzavati?- Pučljam ole..

-Odova sako džanela: o zarzavati bajrovena ko bavče- vakerdža vov.

Ano restoranti

O konobari!
So mangel o rajo?
Si tumen mukljutno than?
Kamav te rodav vareso hamase.
So bahanisaren avdivese?
So si tumen mismere se hamase?
Divesko meni vaj mamuj e rodimasko meni?
Mangav te xav pe rodimasko meni.
Turistikano meni.
Rudjisarav tumen, den man e hamasko lil.
Rudjisarav tumen den man e moljači karta.
Si tumen avdjive varesavo specijaliteto?
So si tumen e anglahamase?
So si tumen e mismere hamase?
Si tumen hamata vegetarijanconge?
Kamav jeh čaro...
Rudžisarav tume cra lon, zejtino, biberi.
Šaj te den man vadje cra mandro?
Anen mandže jekh bokali bira.
Anen mandje tahtaj mol.
Anen mandje mineralno paj.
O hape si but lačo.
O anglalhape si majlačho.
Ka bahanisarav tumaro restorano mundre amalenge.
But sen lačo.
Mandžen vadje vareso?
Nais, khanči maj.
O khandipe si but lačo.

Ko tiro informativno tefteri hramisar so xaja tu khere. Kobor droma xaja ko dive, thaj so xaja, so mange hem but te xas hem vaver?

Sikaimata rudjimase –izrazi na učitivost

Rajo
Rajini
Terni rajini
Lačo sabavo, Lači detharin
Lačo dive
Lači rat (loki rat)
Dži ko dikipe
Devlesa
Lače avilan, lače araklemhtut,
Sastimasa
Bahtalo čiro drom.

Iskazi za kulturno odnesuvawe

Rudjiv? Molam?
Parikeren! Prostete!
Jertisaren. Izvinete.
Rudjisarav tumen, vačaren mange...Ve molam, kažete mi...
Rudjisarav tumen, sikaven mandje... Ve molam, pokažete mi..
Rudjisarav tumen, den ma..... Ve molam, dajte mi...
Mandjen , rudjisarav tumen.. Sakate li , ve molam...
Kamav. Bi sakal
Parikerav. Blagodaram.
Parikerav tumenge but. Blagodaram dobro.
Naj pe soste. Nema zošto.
But sem parikerutno. Mnogu sum vi blagodaren.
Ma holjavon pe mande. Ne qutete se na mene.
Ma han galjava godlese. Se se grižete za toa.
Ažučarav kaj ka halalisaren mandje. Se nadevam deka ke mi
oprostete.

Seljamija

Lači javin - Dobro utro
Lačo dive - Dobar den
Lači blel - Dobra večer
Lači rat - Dobra večer
Loki rat - Leka noć
Mišto aljan - Dobredojde
Mišto arakljan – Dobro te najdov

Ačov devlesa - Ostani so Gospod (Dogledanje)
Ačoven tumenge Devlesa - Ostanete si so Gospod

Prezentiribe - pretstavuvanje

-Lačo dive. Mo anav si Bernat.
Sar si toro alav?
-Me sijum kotar i Bitola.
- Tu kotar sijan?
Me sijum kotar i Gevgelija.

Amari staja

Amari staja si bari thaj lači. Baši late savore amen hizmeti kera..
Akava kurko ka oven dežurno o Ismeti, i Elena thaj o Zoran.

O Enveri vakerdža:

-Me o Enveri ka sredinav i biblioteka. O Ismeti ka suvardinolo lulugja .
Tumen o Zorani thaj i Elena ka kerena i plakata baši ekoprograma e sikavnakiri.

-Amen o Enveri thaj o Ismeti ka kera i scenografija baši i nevi kukleno khelipe.

A tu Esmeraldo lačhar i videoteka.

Ko agor e kurkeskoro i sikavni vakergja pe kolegenge:

O Ismeti, o Zorani, i Elena thaj Ismeti but šukar kergje pe bukja.

Phučimata:

So vakerena o siklavne ked khuvena ki staja ?

Lači javin-Dobro utro ili Lačo dive .

Sar seljaminira ke rakjutne sahatija?

Ke rakjutne sahatija seljaminira e lafeja: "Lači rat".

Lafikeripe maškar duj džene

Dijalogo 14:

Kadaja si jekh drakh.

-Sar si i drakh?

-I drakh si gugli vi bari.

-Si tut drakh?

-Va/oja . Man si man jekh drakh.

Dijalogo 15:

- Dukhal li tu to šero?

_-Va, dukhal man mo šero.

-Na dukhal man.

-Kote dukhal tut?

-Dukhal man mo krlo.

Dijalogo 16:

-Lačo dive, amala.

-Lačo te ovel.

-Sar sijan?

-Lače?hŠukar.

-So kereja/keres?

-But sigjarav.

-Kote sigjarea?

-Me džava ko kurko.

-Soske džaja ko kurko?

-Mangav te kinav maro.

čuri- nož

kašta- drva

diz - grad

kiral - sirenje

maro - leb

sovav - spijam

dikhav - gledam

mangav – sakam

Dijalogo 17:

-Džaneja li romani čhib?

-Me xaljovava xari romane.

Akana me romani čhib.

A tu džanea li romane?

-Me na džanav. Me samo xaljovava xari.

Na džanav šukar.

O sumnakalo kham

Ko jekh kher dživdinela sine i tikni čaj Esmeralda pire dajasa. I Esmeralda sine jekh tikni hem kišli čaj, šuži sine sar luludi. Sine doborom nasvali so našti sine te phirel. Olakiri daj sakova drom phandela sine o pendžerke e odajakere. Darala sine ten a šudrovel lakiri nasvali čaj.

Avilo o anglonilaj (Behara). O tato kham dikhelala sine kotar i phanli phendžerka.

I Esmeralda diklja khanči ki phendžerava. Uzal i phendžerava diklja hem ješilije patra, thaj pučlja pe daja:

-Daje, so si okova ješilija kaj i phendžerava?

-I daj pravgja i phendžerava thaj diklja jekh tikni drab so bijanidilo ki jekh šuplina odote.

-Pa odova si bejzeri-vakergja voj.- Šaj nesavi kućin trkalisalili thaj bijandili. Eke akana isi tut bavča uzal o džami!

-Ana mange o kreveti popaše dži ki phendžerava te šaj te dikav mange e drab- rugjisarda i Esmeralda pe daja.

- Olakiri daj kergja olakoro kejfi thaj pale odova geli peske ki buti.

Kana irisalili i daj kotar i buti i Esmeralda vakergja olake:

-Daje, avdive sasto dive o kham takjargjama mande thaj e bejzere. Gndinava kaj si mange akana majlače sastimasa.

Olakiri daj akana baxtali thaj birdem geli kori i phedžera. Ke bejzereskiri drab čuta jek kaš te ikeri e bejzere, te bi baxtakerel pe čaja e Esmeralda.

But divesa i Esmeralda pašljola sine ko kreveti uzal i phravdi phendžerava. Dikhela sine e bejzere sar bajrovela, thaj hem palal sar behari.

O sastipe e Esmeraldakoro sine pošukar. Lolile olakere čamja, olakere jakja pravdile thaj voj lija te uštel thaj te bešel ko kreveti.

Naklje nekobor divesa i Esmeralda uštili. Avili ki phendžerava thaj čumisarda i pembe luludžin e bejzereski. Pravgja pe vasta prema o kham thaj dija vika:

-O khama sumnakunea , tu irisardan mo sastipe!

Hans Hristijan Andersen

Baše save persone kerelpe lafi ko akava teksti?

So pomoštargja e Esmeraldake te sastovel?

Arak e dajakere lafja ano teksti!

Bipendžarde lafija:
Sumnakano- zlaten

Trin mare

Nesavo manuš sakova dive kinela sine peske ki jekh dućana maro. Jekh dive o dukjandžija pučlja ole:

-Phen mange soske kineja sakova dive po trin mare? But li džene sijen ćere?

-Em sijam em na sijam but džene- vakeri oleske o manuš.- Ake sar: sakova dive jekh maro si amenge, o dujto maro davale udžile, a o trito irinavale bašo odova so sijum borčlija.

-Na xalšovava- kjergja pe šereja o dućandžija.

– Deja udžile, a irineja odova so sijan borčlija?

-Oja, baš agjahar!- vakjeri leske o manuš. O jekto maro xajale me thaj mi romni, o dujto maro xana amare čhave- odova dava udžile, a o trito maro dava te xan mi daj thaj mo dat – odolesa irinava odova so sijum borčlija.

Mileteskiri paramisi

Pučimata:

Ki akaja mileteskiri paramisi isi but persone. Kola si kapitalno persone ki akaja paramisi?

Save si o lače karakteristike e manuškere so kinela sine maro ki dućana?

O šošoj thaj i želka

I želka but baro vakti sine e šošojeske holjami. O šošoj khelela sine peske e želkaja, adaleske so oj našti sine te prastal sigate. I želka akhargja e šošoje te prastan. O šošoj taro asajbe pelo dži ki phuv. Numa, kandingja te prastal e želkaja.

"Kova ka ovel arbiteri"? Pučlja o šošoj.

" I Lisa ka ovel." – phengja i želka. Kana sa sine azri baš o šuru, i Lisa dengja nišani te šurarel o prastajibe. I želka cidinjja pohari, a o šošoj džaindor kaj i želka phirela pohari, pašlilo hari te dajaninel pe thaj suto. Kana uštilo taro sojbe, sigate avilo dži ko than kote so valjani sine te resen. I želka sine adari angleder o leste.

So ka xas avdive?

Ko asjav

O rom gelo ko pazari. Kingja šel kile giv thaj ingjarda le ko asjav. Pišljas le thaj ingjargja le khere. Phengja pe romnjake te kerel bokoli thaj duj plečinte- jekh kiralesa, jekh dudumesa. Dingja pe phenja deš kile aro, voj da te kerel bokoli thaj gurabije, te xan o čhave.

	tato	giv- žito - pčenica
	kovlo	bokoli- leb, pita
maro	zoralo	plečinta- banica
	parno	marikli - pita
asjav –vodenica		
pišljava - melam		

	baličkano (svinsko)
	guruvano (govedsko)
mas	bakrano (ovčjo)
	muskareskoro (teleško)
	buznano (koza)
	kaxnjalo (kokoška)

	Keravdo(vareno)
	Bikeravdo(nedovareno)
	Peko(pečeno)
Mas	Bipeko(nedopečeno)
	Londo(soleno)
	Bikokalengo(bezkoski)
	Jalo(surovo)

Ikeren ki godi :

šax, laana- zelje

šutlo šax- kisela zelka

loli purum - crven kromid

purum- kromid

sir- luk

khil- maslo

šarlagani- zejtin

khoni- mast, loj

goj- sudžuk

E Roma kotar i Makedonija

Jekh amal manglja te džanel sar si e makedonijake Roma, so von keren buti. Me phendem leske kaj amende ani Makedonija si but Roma, save traisaren, vi ko gava vi ke forora. Gavende - e Roma bararen grasten, guruven, bakren thaj balen. Ko purano vakti e Roma topaanlije ko Skopje čistonasa e topora ki topaana.

E Roma baručije katar o Skopje ke gava Jurumleri thaj Katlanovo kerena sa baruti , ki barutana. E Roma džambazora bikinena sine grasten. But Roma ke gava keren buti ke ainča: keden bobo, rezo, sadin pipera, patlidžaja thaj vaver. Poangle e Roma kerena sine kerpičija von sa kerpičara. Ke forora si kovačora(sastrara). E kovačora keren sastrutne buća: kikavora, grastenge petala, maše thaj pirostije. Ane forora sar so si ko:Skopje,Šuto Orizari, Štip, Kumanovo, Strumica, Tetovo, Gostivar, Kičevo e Roma bikinen šeja hem vavera turlije buća. But Roma si čalgadžije. Von bašaven kana e roma ili e gadže kerena bijava.

Maškar e Roma si vestime(šunde) gilavne thaj čalgadžije. Von gilaben thaj bašaven ko radio thaj ki televizija. Maškar e gilabne Roma šunde si o Ramko, o Ahmeti, o Čita, O Džemalji, thaj o Erdžani, i Džan Sever thaj i Esma. Maškar e čalgadžije si šunde o Feruzi, o Fetaji, o Ilmija, Ogneni momčinja, orkestar Gazoza, orkestar

Titanik, orkestar Jučni Kovači thaj vaver. Ko Skopje si i embari romani kupatni odoja si Šuto Orizari (Šutka).

Palo 1990 berš ki Makedonija ikliste romane revije sar so si: "Amalipe"- Romano ilo Skopje, "Roma tajms", "Phurt" thaj vaver. But džene save si Roma džanen te drabaren lil, a si vadže maškar e Roma so našti te drabaren thaj te xramosaren. Ko Skopje si duj privatno romane televizije: TV Šutel thaj TV BTR. Ki Makedonija si trin importantno romane dijalektora: erlisko, džambasko thaj kovačko dijalekti.

Pučimata:

So phendem me amaleske?

Kaj train e Roma ani Makedonija? So keren e Roma ko gava? Save forora si akate ki Makedonija? So keren e kovačora? Ko si e topaanlije, a ko si e barutčije? So kerena bući e džambazija? So keren bući e Roma ko gava? Save phendžarde gilavne Roma džane? Save čalgadžijsko orkestarora džane? Save romane dijalktora si ki Makedonija? Sar si o anav e embare romane kupatnakoro?

Paramisa

Ko na kerel buti nane te xal

Jekhe gaveste bajrolas sine jekh šukar čhaj Esmeralda. Voj sine jekh pe dadeske, jekh pe dajake thaj sine but galimi. Lakiri daj kerel buti ando jekh kher, voj na astarel khančik. Salde pašljol thaj xal.

Po nesavo vakti aven akatar okotar manuša te mangel la bojrake. Olakiri daj savorengje vakerela: "Amari Esmeralda naje sikli te kerel buti, voj si galimi".

Sarine šunen akava, savore džana peske.

Jekfar alo jekh phuro thaj vakergja:

-Šungjum , kaj isi tumen šukar rakli, aljum te lav la bojrake. Lakiri daj vakergja:

-Amari Esmeralda si but galimi. Voj na džanela te kerel buti.

-Ako – vakergja o phuro - amende nikho nikhas na terini te kerel buti.

Ko mangel kerel, ko na mangel agjahar bešel.

Palo duj - trin kurke kerde o bijav.

E phure ulo les trin čhave thaj panda duj pophure borja. Ko akava dive palal o bijav savore astargje pes bukjate. I bori bešelas thaj khančik na astarele te kerel buti.

Pladneste kedisalile te xan. Bešle ki sofra. I bori bešelas ki jekh rig thaj adžikerel te vikinen la te xal. Okola bojra ande o xabe. Thovde anglal o sastro bari bokoli. Vov lija thaj phaglja la ko kotora i bokoli, kozom džene ule ki sofra.

-A e bojrake? – phenda i phuri.

-Voj nane bokhali= - vakergja o phuro. – Kana manuš na kerel buti, vov na bokhaljovel.

Xale čajljardepe, thaj lele te keren buti. I bori bešelas thaj khančik na astarda te kerel buti.

Kedisalile ki blel te xan. Thovde i bokoli anglal o sastro. O phuro lelja i bokoli, phagljalala palem ko kotora, kozom džene sine ki sofra.

-A e Esmeraldake? - pučlja i sasuj.

-Oj nane bokhali- phenda o phuro. – Ko na kerel buti, na bokhaljovela.

Xale, dogovorindžepe ko savi buti ka kerel ko akava dives. Pašlile te soven. Pašlili i bori da. Ama bokhale jakha na zasovena. Voj edvaj adžikergja te disljol. Uštili poxari, thovgja pe jakha, došljakergaj (muzingja) e guruven, parvargja javere ajvanjen..

Uštile akala da. Kana dikle so kergja i bori dikhle pes ando jakha thaj šašrdingja.

Ko pladne i bori tovgja i sofrā thaj bešli akalencar ki sofrā. O phuro phaglja i bokoli. Dingja hembaro kotor ki bori thaj vakjergja.

-Tu, borie , kergjan majbut buti savorendar. Ake tuke tari bokoli.

Nakle jekh duj trin kurke . I bori sasto dive kerela sine buti. Ko trito kurko lakiri daj thaj lakoro dat ale ko misafrluko. Dikle len , kaj aven thaj iklistile sarine te resen len. I bori prastandili naj anglal. Voj putergja o vudara thaj čhingargja:

-Dae, dade ušten posigo thaj astaren tumen bukjate. Akate nane sar amende. Akate ko na kerel buti, na den len te xan.

O Phirno Rom

Jekh Rom uštilo javinate, cidingja pe gavestar te džal ko kurko. Lilja e xeres pesa. Phirindoj palo o drom, bokalilo. Ko gono na sines le xabe. Sar phirela o Rom dingjape godi sar ka ovel les maro thaj kiral. Tari rig ki ainč diklja jekh argati sar xala maro. Vov lija te marel e xere pe rovljasa thaj vakerel leske:

-Soske xaljan mo maro, so ka xav akana? Adaleske ka vakerav tuke e rovljasa.

O argatija dikle le sar marel e xeres thaj phučlja le:

-Soske mares e xere?

-O Rom phengja:

-Xalja mo maro.

O argatija vakjergje oleske:

-Amen ka da tu maro, ma mar e xere.

O Rom irisalilo karig lende.

-Abe me džanav kaj ka den man maro, maro thaj kiral, ama nane agjahar i buti! Soske te xal vov mo maro? Nane li leske xas?

Phandlja o Rom e xere ko kaš, bešlo paš ko argati thaj čajljargjapes lače, thaj manglkja peske pani.

Putergja e xere taro kaš, čhivgja pes upral leste thaj gelo lošarno ko kurko.

phirindoj- peški

taririg - odstrana

ma mar e xere- ne go tepaj magareto

čaravav- pasam

čhinav- kolam

Parvarav - hranam

ladavav- tovaram

muravav- deram

bijanav- rađam

murš-maško

khamni- trudna,

phus-slama

khas- seno

džov- oves

arpas-jačmen

šelja-trici

pori- opaška

morti- koža

Asamnaskere paramisa

O Nasradin-Hodža thaj o Itar Pejo

O Nasredin-Hodža džala sine peske ko Prilep, a pali leste avilo em o Itar Pejo. Arakhadile ko foro thaj kerena peske maškaripeste lafi-muhabeti.

O Nasredin-Hodža phučol le dali čače i fučija vazdingja e heren ko Mariovo.

O Itar Pejo vakergja leske kaj ni diklja e heren kana i fučija vazdijalen, numa diklja e samaren kana pele kotar o devel.

So mange odova ka šune

Jekh dat muklja pe čhave te kinel leske maslinke.

-Ale mo čhavo,- phendža oleske- kin mange maslinke akale panč parenge.

Vov palem vakjarel leske.

-So te kinav, babo, alvava?

-So? Alvava?

-A bre, maslinke, maslinke, vakjardem tuke!

-Aaa, alvava?

-Te xal tut o beng odole alvasa! Tuke soske xalape alvava, pa šunelpes tuke me kaj vakjarav alvava xalapes tuke.

I brli ki stadik

Jekh drom ko jekh gav neko čorda avgin. O gazda e avginesko čudil pe sar te arakhel e čore. Jekh kotar o gavutne vakergja oleske:

-Me ka arakav tuke e čoer.

Kedisalile sa o gavutne thaj akava dija vika:

-Eeeee! Akana ko ka vakeri, ko čorda o avgin? Me džanava ko si odova, numa korkore te vakere ko si odova. Eketano, eke: (thaj sikavel vastesa) so bešela leske i brli ki stadik!

Jekh kotar o gavutne vazdingja po vast te brkil e brlja kotar pi stadik hem agjahar astarde e čore.

Akala cikne asajbnaske mileteskere paramisja kote so isi mudrost godžaveripevikinenape anegdote.

zinzari – osa

brli – pčela

So kjeresa? – Što praviš?

Sar sijan? – Kako si?

Kaj džasa? – Kade odiš?

Mileteskere phendina

I bokh nane la jakha.

Gladta nema oči.

I dunja ternege ačhola.

Svetot na mladite ostanuva.

Kali phuv, parno maro dela.

Crna zemja, bel leb rađa.

I ambrol teli ambrolin pherela.

Kruška pod kruška pađa.

Kaste valjani te moline ma xoljarle.

Koga treba da moliš, nemoj da go naqutiš.

Ko nane le ano šero, ka ovel le ano phike thaj pire.
Koj nema vo glavata, ke ima vo ramewata i nozete.

O amal ko zori pendžareipe sar o sumnakaj ki jag.
Prijatelot se poznavo vo nevoqa, kako zlatoto vo ogan.

Pošukar si amal te ovel tut paše, numa li phral dureste.
Podobro e da imaš prijatel blizu, otkolku brat na daleku.

O kaš upral o kaš dajandinipe, a o manuš upral o manuš.
Drvoto na drvo se potpira, a čovek na čoveka.

Lače si ko zori te ovol tut amal.
Dobro e vo nevoqa da imaš prijatel.

O kham si kajnako e dživdipaskoro
Sonceto e izbor na životot.

O sastipe si embaro barvalipe.
Zdravjeto e najgolemo bogatstvo.

Ki sloga si o manušipe.
Vo slogata e spasot.

I buti krasini e manuše, a mrza mudarelale.
Rabotata go kraso čovekot.

O lil si miro emšukar amal.
Knigata e mojot najgolem prijatel.

Gatanki-garavde lafia

Isi ole jekh jagoro
But zrakija ov sadinela
Ov e phuvja
hem sarinen amen takjarela.

(kham)

Ima edno ognište
roj zraci što gree
koešto zemjata
ja topli i gree.

(sonce)

Duj rote isi ole
Thaj duj ručke legari.
Ukle ole, šukar
Sar grast legarel tut.

(bicikla)

Pogovorki-Phendina

Svako sabalje ano kher dela tuke, a nikas na phučela.
(kham)

Rakjate o lole buzna čajrona, diveste pašljona thaj na dičhona.
(zvezzdi)

Ko kana bijandžola džala ko štar, kana pherela berša ko duj, kana phurjola ko trin.
(cikno bebe, čavo, phuro)

So si gadava: ni pijelpe, ni xalpe, bi lako našti?
(E xava).

Mamil tut, ni dičhes la, naštit e astaresla.
(E balval).

Naj la danda, xal e khašta; prne naj la, khonik te resela.
(jag).

Me sem kali thaj rotundo sar o anro, ta so kerav me sa e lumija xal.

(phuv).

Jekh dad šel čhaven ande sosten garavel.
(bobo).

E prne čikale, o šoro sumnalo.
(giv).

Ando paj trail, amari phen si ni džanel te vakjarel.

(žamba).

Bi prnengo džal, bi dandengo xal.
(sap).

Sile šinga, guruv naj, čar čarol, bakro naj.
(pužo).

Ni xal ni pijel, pal sa khandarel.
(nak).

Ando veš bašel, khere bešel.
(tover).

So bajrol e šeresas tele, e pirenca upre ?
(purum).

Sakodiveskere lafija - sekojdnevni izrazi
Drabaripe thaj analiza- bipendžarde lafija

Kana?	Koga?
Sar?	Kako?
Kobor? Sode?	Kolku?
Kaj?	Kade?
Šajisaren?	Možete li?
Djanen?	Znaete li?
So si godova?	Što e toa?

Ka ikljovava?
Phenava, ka ave?

Amalipe

Upral piri masa o Zoran ikeri sine i ramka e rasporedeskiri. Sakova sabavo dikhela sine o rasporedi. Pale odova čhivela sine peske o lila ki pi trasta kola so sine leske trbutne odole diveske.

Ama, jekd dive bisterda, ko than baši tatradži, čhuta o lila bašo četvrtko (šstartodi). Gndija kaj odova dive si četvrtko.

Baxtake, gova dive e anglune časorenge lila sasale. Sasale sa trbutne lila baši makedonijaki čhib thaj matematika. Ama, o časo pali likovno kultura, salde kalemi thaj guma vaver najsale khanči.

Sa e siklutne si aresarde. Ikalde pe blokora, boice thaj e četke...

O Zoran dikela šašrdimo ke sa pe riga, hem but kaj o vudar kotar so trubula te sikadol o sikavno. So te kerel? Te avel le pobaro dajani, ka prastol dži khere. Agja...

Oleskoro amal o Petar, kasa so bešela ki jekh klupa, čudno dikelale.

-Sose na ikaleja te buča kotar i likovno kultura?- pučlja le.

-Andem lila bašo četvrtko. Grešisardem.

-Pa so na vakere!-vakjergja oleske o Petar thaj ikalda kotar i klupa nevo bloko. –Ale! Kunandintu mire blokoja. Ko purano bloko isi man panda duj listija. O Zoran sine baxtalo. Ko muj sikadilo leske jekh baxtalo asajpe.

-Najman boice.

-Džanav. Čim najetu bloko... Ake tuke akala! Le akaja frča!

Kudža andre o sikavno. Vakjergja olenge sote keren buti. O Zoran lija te crtil. Sine šukar smirimo. Sine hem emotivno šukar.

Na džanela sine korkori vov da dali pobut te raduilpe soske khonik na džanela oleskiro bangipe (greška) ja palem te raduilpe bašo odova so isi ole asavko amal.

I baxt e Nasredin hodža

Jekh dive o Nasradin odžaa but nasvalilo. Leskiri romni vakjergja:

-Hodža, xa, pi posigo te sasljove. So ka kerav me bizo tute?

-Sar, be romnie, so ka kere? Ako merav, tu ka parunema. So aver šaj te kere.

-Aman be hodža! Dija vika leski romni.- Sar šaj agjate te vakjare, be...

-Soske, be romnie? Em me, sar sa avera jekh dive ka merav. Tegani, džanelpe tu mande ka parune.

Oleskiri romnidingja pe godi thaj vakjergja leske:

-Hodža kana ka mere , ko savo limori mange te parunav tut? Ko nevo ja , palem ko phurano?

-Akana ka vakjerav tuke romnije. Kana ka merav, te džane, me na mangava te parunema ko nevo limori, vakhergja o Hodža.

-E soske ko phurano limori be roma? Tu sijan Hodža i sikljarno, gogjaver manuš, tuke trubul nevo limori.

-Na, na, me ni mangav nevo limori vakjergja o hodža. Me i agjate sem sikado ke phurane bukja akate ko akava sumnal: o khjer miro si phurano, o xer si phurano, mi romni si phurani....., sar šaj me te sikljovav te parunen man ko nevo limori?

O amala thaj i ričini

Phirena sine peske duj amala ki jekh veš. Jekhfarestar anglal lende ikliki jekh ričini. Jekh taro amala sigate uklingja ko jekh učo kaš, a o javer kana diklja kaj nane so te kerel, pašlilo ki phuv thaj kergja pe kaj si mulo.

I ričini ali popaše, a o manuš ikergja an peste o soluko, dži kote i ričini sungala sine leskere kana thaj o nakh. Pala adava i ričini geli peske pe dromea.

Kana geli peske i ričini, o manuš so sine uklime ko kaš, hulilo taro kaš thaj pučlja pe amale:

- "So vakergja tuke ko kan i ričini?" Leskoro amal vakergja leske: "I ričini vakergja mange nikana pobuter te na džav ko drom amalea so ka mukhel man korkori kana ka dikhel bari dar".

Gono sumnakoja

Muharemi pučela pire mamika:

-Mamije, ko si majbarvalo ko sumnal?

-O tagarutno taro paramisja- sigarutne vakerela leske i mami.

O Muharemi gndinela thaj ko aver fare pučela e mamija.

-Šaj li thaj me te ovav majbarvalo?

-Tu thaj akana sijan majbarvalo, Muharemeske i Mami vakerel e isitut pherdo gono sumanoja.

-Pe savo gono mamije tu gndineja?

-Okoja savaja so džaja ki siklana?

O Muharemi gndinela šukar. Thaj pobuter na pučela pire mamija.

Palo odova ov ačhola but vakti thaj salde dikhela ko gono savaja džala ki siklana.

Gilja

Mo bijando than

Nane ko sumnal thaj upre ki havaj
Telal somnakaj khameskoro šužipa
Odoborom lači phuv nane
Sar miro bijando than.

Učhipe but bari, šuže phuvjale čajra
Lejna but baro numero,
Bešena tuke ko sako than, phuvjai miri
O. bijando than miro.

Mange sijan dživdipe thaj baxt bari,
Majbari ,thaj majšužo bakšiši,
Ko miro ilo tukje, phuvjonije
Tablola mangipe sar jag bari.

Kanzavuri

Ko veš pes šunela
Dajekh sar rovela
Jakha bršin dena
Von na ačhovena.

Te pučlen tumen
Sostar akava
Ake te šunen
Amen ka vakera.

Avazeja ov
Asva so mukhela
Plo pharipe baro
Ake vakerela:

Taro bare dobor
Ko dumo suvja,
Nango me džava
Phirava o droma.

Suvja isiman
Naj man thavoro,
Te kerav mange
Me jekh gadoro!

Te dikhlen ole
Tumen ma bistren,
E kanzaureske
Thavoro te den!

Soske

Dikhava avrijal tano, dive
O čhave uštíme taro sovipe
Uštíme ola, uštíme tumen , amenda uštílem,
Kotar o lungo, pharo sovipe.

Amen ni hari ni but sukjam
Maj but kotar milja berša,
Soske thaj sar zasukjam asavko sovipe,
Me da korkoro na džanav?
Šaj amari phuv so mukljam
Thaj i havaj so preiskergjam.

Javin si čhave dikhisalilo
Amen džangavdiljam
Akana ko agor e bistoro sumnaleskoro
Ako 21-to amen hramonaja
Amen gndinaja romane
Amare dajake čhibate
Savore ki romani čhib.
Soske akana araklisalilo
O baxtalo nahtari
Kotaro o 21-to sumnal.

Ekrem Jašarov

Amalina

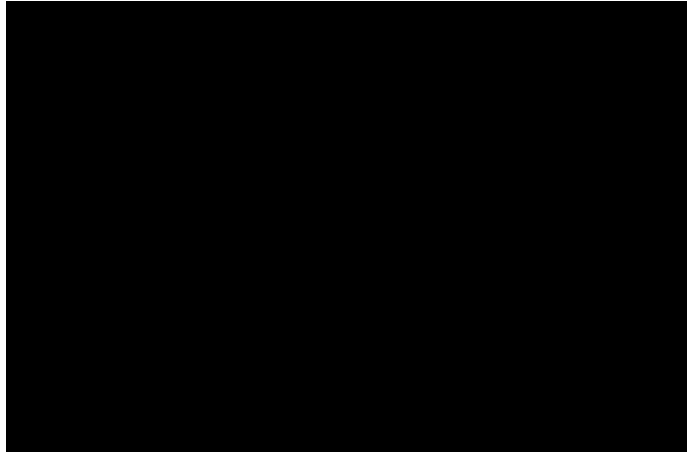
Paramisi jekh
Mangav te phenav
Pakjan man ko lafi
Nane te hohavav.

Amalina sine peske trin
Amalina sar taro sunore
Sare olen thaj džanle
Sare olen thaj mangle.

Olen sas but mangjipe
E khameskoro tatipe
Bizo agor o khelipe
Thaj mudro čhavoripe.

Atidže, Drita thaj Jana
Siklovne bizi maana
Sa e pandženengere ola kheden
Akhe soske olen mangen.

Ljatif Demir

Makedonijo

Kji tute bijandilum
Tute thaj džandipe pherdilum
Ov sasti tuke Makedonijo.

Ko Tromakeripe
Lulugja bajrovena
Ko khera čhave bajrovena
Ko khera majbahtale.

Dživdipe, dživdipe tuke
Milja thaj milja berša
Ko tromakeripe te nakhe
Makedonijo miri bijandi phuv.

O gavutno thaj o aga

Jekhe gavutne sine jekh baloro. E balore vikinela sine jekhe anaveja: Cimino. Jekh dive o Cimino našavdilo. Rodindoj o gavutno pe balore ki jekh ainč araklja e poljako:

-Aga, ka pučhavgutut khanči, dali ka vakjare mange?- vakjergja leske.

-Phuč ma, bre mo čhavo- vakjergja oleske o aga - ako džanav ka vakjerav tuke, soske te na vakjerav!

-Te na diklan amare Cimino, našavdilo amendar na džanava kaj si?

-Ko si odova tumaro Cimino, bre mo čhavo? – vakjergja leske o poljako.

- E oja amaro baloro, aga, amen čingarasle Cimino—vakjergja oleske o gavutno.

-Aj sikter akatar,— dija leske vika o aga soske agjahar pučljale o gavutno.

O Itar Pejo podžanglo kotar o Nasradin hodža

O Itar Pejo sar čhavo gelo kotar i Gradešnica, kotar o Mariovo- odori sine bijamo, odotar gelo ko Nasredin hodža izmečari te ovel. O Nasredin hodža sikavela sine e čhaven, ama o Itar Pejo sine podžanglo oleskar! A odova sine bango e Nasredneske .

Jekh dive o Nasradin hodža vakergja e čhavage so sine trujale leste:

-Čhavalen te džan tumenge khjere, po jekh jaro te anen khjeraldan.

O čhave gele khjere thaj angje po jekh jaro.

Akana o Nasradin hodža vakergja e čhavage:

-Aj akana bijanen po jekh jaro sarine thaj te vikinen: kat-ka-dar, kat-ka-dar, kat-ka-dar!

A kana ka ušten, telo sakova čhavo mangava te dikhav po jekh jaro!

Kergje odova o čhave. Thaj akala sarine bijande po jekh jaro- so andže keraldan, thaj vikinena:

-Kat-ka-dar, kat-ka-dar!

Sarine bijande, ama oleskere izmečare o Itar Pejo na sine ole jaro! Em te na vakeri oleske o hodža: "Kaj tuke jaro?"- vov čalada pe vastencar sar o bašno pe phakencar thaj dija leske vika:

-Ku-ku-ku-ri-ku!

A o hodža vakeri oleske:

-Kaj to jaro tuke?

-E akala si khajna, a me sijum bašno: bizo bašno šaj li o khajna te oven?!

Agjahar o Itar Pejo phanda sar čhavo sine podžanglo kotar o Nasradin hodža.

Biografija

Biografija (gr. Bios-dživdipe, grafo-hramipe) ili dživdipaskoopišipe, si lilarno žanri kova so opišini o dživdipe nesave importantno manušengo. O cilj e biografijako si celosno te sikavi o dživdipe nesavo manuškoro thaj te vakeri oleskere karakteristike, te vakeri so kergja buti , thaj ko save aktivnostija odoja persona sine uklučimi, em te otlikini i amalikani situacija kola so opkružinenq sine oleskoro dživdipe. I biografija nane samo rekonstrukcija kotar o faktija kola sikavena o dživdipe e personakoro baši koja so kerelape lafi, kaj si bijando, savi škola thaj edukacija isile agorimo, oleskiri karijera, voj koherentno valani te sikavel o faktija baši soske isiole asavke karakteristike vakerebaskere. O biografi koristini o raspoloživo materijalja: memoarja, dnevnikija, lila, avtobiografije, beleške, arhivsko gragja, zapisija, sekjavanja, vavera lila, fotografije thaj slike.

Kočo Racin

O Kočo Slev Racin si fundavno avtor i moderno makedonijaki poezija. Bijanilo ko Veles 1908 berš. Leskoro dat sine o Apostol. Kotar o tikne berša vov osetija o pharipe e dživdipasko, thaj džangja kaj okola so but kjerem buti, najhari isiolen. Vov ke terne berša lija pe dadesko zanato-grnčarstvo, soske leskere dade nasine love te školovini pe čhave. O Kočo mangela sine but i sikljovni thaj o sikljovipe. Ko terne berša vov drabarkerela sine o lila kotar o Maksim Gorki thaj Onore de Balzak. Ko terne berša lelja te hramonel poezija ki srbikani thaj makedonijaki čhib. Majpendžardo lil si oleskoro "Beli mugri" ki makedonijaki čhib. Ko 13 juni 1943 berš mudardilo kerde bangipaja kotar jek partizansko stražari ki plain Lopušnik, (Kičevsko)

Trajko Petrovski

O Prof.d-r Trajko Petrovski si bijando ko 18 maj 1952 berš ko Skopje. Vov si bijando ki dasikani bukjarni romani familija. Panda kotar ko piro ternipe o Trajko but mangela sine i sikljovni. Agorisarda Filozofsko fakulteti ko Univerziteti ko Skopje, magistratura ko Beogradsko univerziteti , a doktorati ko Zagrebsko univerziteti. Vov si avgo romano emsikavno dženo ki Republika Makedonija. Kergja šov berš sar profesori ki jek sikljarniko Skopje, a kotar o 1980 kerela buti sar romano eksperto ko Instito bašo folklor "Marko Cepenkov" Skopje. Ikalda but lila baši romani etnologija, folklori, istorija thaj čhib. Leske popendžarde lilarne bukja si: "Gramatika e romane čhibjake" (Gramatika na romskiot jazik), "Makedonsko-romano thaj Romano makedonijako alavari" (Makedonskoromski i romsko makedonski rečnik), koavtor i D-r Bone Veličkovski, "Kalendarsko tradicije e romengere ko Skopje" (Kalendarski običaj na Romite od Skopje), "Romski folklor"(Romano folklori) thaj but vavera lila baši romani kultura, čhib thaj etnologija.

Pučimata

So si biografija?

Mothov amenge i biografija te dadeskiri thaj hramisar la ko tlo tefteri.

8-to April (8 April svetski den na Romite)

Ko sasto sumnal 8 April bidžukinelpe sar Internacionalno dive e Romengoro, kova ikerdilo kotaro 6 – 8 april 1971 berš. Tegani ko odova vakti kotaro 6 dži 8 april 1971 b. Ikerdilo ko Londoni Prvuno sumnaleskoro romano kongresi kote so vericirindžape o anav e Romengoro-Roma. O UN andža odluka 8 April te lipardol sar sumnalo romano dive. Avdive džanelape kaj ando sumnal dživdisaren trujal 15 milionja Roma.

Rom ki romani čhib označini manuš. Ando romano kongresi ko London usvoisalili i romani modro-zelena boja e bajrakoskiri thaj o tekarleko. Ko maškar e bajrakoske, a i gili "Dželem,dželem" proglasili sar romani himna, thaj dogovorisalile sa o romane dijalektija te oven ramnopravno.

Avdive ko sasto sumnal odbeležinipe o 8 April sar romano sumnaleskoro internacionalno dive.

Vokalija thaj konsonantija - Samoglaske i soglaske

I Romani čhib si indoevropsko čhib, so preperel ki kupa neve indoevropakere čhibjaja.

Ko različno dijalektija ki romani čhib isi akala samoglaske thaj soglaske:

1. Samoglaske: a, e, i, o, u.

2. Soglaske: b, c, č, čh, d, dž, f, g, h, x, j, k, kh, l, m, n, p, ph, r, s, š, t, th, v, z, ž.

3. Diftongora: aj, ej, oj, uj.

Ko majbut dijalektija o samoglaske si harne:

a vakjeripe sar **a**, sar te vakera: **a** ko lafi **kan** (uvo)

e vakjeripe sar **e**, sar te vakera: **e** ko lafi **perel** (pađa)

i vakjeripe sar **i**, sar te vakera: **i** ko lafi **trin** (tri)

o vakjeripe sar **o**, sar te vakera: **o** ko lafi **so** (što)

u vakjeripe sar **u**, sar te vakera: **u** ko lafi **dur** (daleku)

Konsonantska sistema e soglaskengiri

I Konsonanstko sistema e soglaskengiri e romane čhibako čaj te ovel vakerdo ko akava čhani:

B vakjeripe sar b ko lafi bal (kosa)

C vakeripe sar c ko lafi cikno (malo)

Č vakeripe sar č ko lafi čar (treva)

Čh vakjeripe sar čh ko lafi čhavo (dete)

D vakjeripe sar d ko lafi dad (tatko)

Dž vakjeripe sar dž ko lafi džukel (kuče)

F vakjeripe sar f ko lafi foro (grad)

G vakjeripe sar g ko lafi gav (selo)

H vakjeripe sar h ko lafi horo ,hev(dupka)

X vakjeripe sar x ko lafi xav (jadam)

J vakeripe sar j ko lafi daj (majka)

K vakjeripe sar k ko lafi kan (uvo)

Kh vakjeripe sar kh ko lafi kham (sonce)

L vakjeripe sar l ko lafi lil (kniga)

M vakjeripe sar m ko lafi mami (baba)

N vakjeripe sar n ko lafi nane (nema)

P vakjeripe sar p ko lafi papin (guska)

Ph vakjeripe sar ph ko lafi phen (sestra)

R vakjeripe sar r ko lafi rat (krv)

S vakjeripe sar s ko lafi sap (zmija)

Š vakheripe sar š ko lafi šukar (ubavo)

T vakjeripe sar t ko lafi tato (topol, vruć)
Th vakjeripe sar th ko lafi than (mesto)
V vakjeripe sar v ko lafi vast (raka)
Z vakjeripe sar z ko lafi zero (nula)
Ž vakjeripe sar ž ko lafi žamba.(žaba)

Ki romani čhib arakhenape akala diftongija:

Aj, sar so si ko lafi "čaj" (devojče)
Ej, sar so si ko lafi "dej" (majka)
Oj, sar so si ko lafi "šošoj"(zajak).
Uj , sar so si ko lafi "muj"(lice, usta)

Anava (Imenki)

Phiripe

Jekh kupa čhave gele te phiren peske ko veš. Anglal džana o Kenani, o Zorani thaj o David. Kotar o jekh drom upral olengere šere ujrandle but čiriklja. O čhave darandile. But lošna gđinja ale olenge ko olengere šere. Odaja dar sigo naklja olendar. Prastandile thaj lele te keden galbeno patra so perena sine kotar o kašta. E patra but sasa lače.

Dik kobor si lači akaja patrin, akava listo! – dija vika o Kenani, thaj prastandilo te khedel avera patra. But sasa baxtalo. Pali leste prastandilo em o David em o Zorani.

Maškaro patra katar o jekh drom iklilo lenge jek kanzavuri. O kanzavuri anglal olende prastajlo. Oleskere pre thaj e jakha našti sine te dikhenpe kotar e patra. -Aj te dža amenge khjere, pendža o Zorani muken akale kanzavurie te džal peske.

Dikhen šukar o potencirime lafija ko akava teksti. So vakerena von?

O lafija: čave, Kenan, David, Zoran, kanzavuri, čiriklja, thaj vavera označime anava !

O lafija: patrin, phaka, thaj vavera si anava e predmetengere.

O lafija: gnd, lači,pe, baxt thaj dar označinen anava kolencar khanči zamislinaja.

Sar vikinenape akala lafija?

O lafija so označinen anava bašo dživutnr thaj predmetija, ja palem olencar gđinaja vikinenape anava.

O anava Zoran, David, Kenan si personalno anava.

O anava čhave, kašta, kanzavuri, jakha, čhanga si soitne anava.

O anava : gnd, lači,pe, baxtaripe thaj dar si apstraktno anava.

Phučimata:

So si e anava?

Vaker amenge nesave personalno, apstraktno thaj soitne anava.

Hramisar ko tlo tefteri lafjora akale anavencar: kireči, manuš, kurko, kher, Gjurgjevdani.

O jeri ko anava (Rodot kaj imenkite)

Ki romani čhib isi duj jerija: muršano thaj džuvljano jeri. Maškarutno jeri ki romani čhib nane.

E anava: aro (brašno), lon (sol), bar (kamen), kher (kuća), kašt (drvo), sastri (železo), ruv (volk), si muršano jeri.

Džuvlikano jeri si akala anava: čhuri (nož), suv (igla), dori (jaže), piri (lonec), pustik (kniga), angrustik (presten), daj (majka), čaj (devojče), jakh (oko), luludi (cveće) em vavera.

Phučimata:

Vaker amenge ekzemplija kotar o muršano thaj džuvljano jeri. Hramisar sa odola anava ki tlo tefteri.

Kozom jerija isi ki romani čhib?

Dodina (Pridavki)

O lafija so pašnavnenape ko anava thaj sikavena sar si olengere karakteristike e predmetengere thaj e dživutnenengere vikinenape pašnavne , dodina.

Alternativno termino si latinoske vicako: adjektivo.

O dodina šaj te oven opisno dodina : cikno (malo), buvlo (široko), parno (belo).

O dodina kolencar opišinenape o predmetija thaj o dživutne vikinenape opisno dodina.

Gendale dodina (brojni pridavki): jekto dive (prv den), šovto klaso (šesto oddelenie)

O gendale dodine označinena e sra e dživutnengiri thaj e predmetengoro.

Prisvojno dodine: e Jovanesko lil (Jovanovata kniga), e Murateskoro kalemi (Muratoviot moliv)

O prisvojno dodine označinene kaske preperena o predmetija, ja palem dživutne so opredelinenal olen.

Zamensko dodine : Amaro gav (Našeto selo); Ko amaro gav isi but bakre. (Vo našeto selo ima mnogu ovci); Oleskoro hangi dur šungjovela (Negoviot glas daleku se sluša); E Džemaljeskoro bijav sine prešundo ki Italija (Svadbata na Džemalj bila mnogu pročuena vo Italija).

O zamensko dodine opredelinena i relacija e dživutnengiri thaj e predmetengiri prekal olengoro prepelipe.

Materijalno dodine: Mi phen legari ki men rupune merikle. Me amale isi ole plastikano topi.

O materijalno dodine sikavena kotar savo materijali si kerdo o predmeti.

Pučimata:

So si dodine?

Khamipe

Ko jekh skopsko sokako, pali bari zerzela, jekh tikno čhavo bešela sine upral pi daj, koja so sine ikaldi telo bara e kereskere.

Dži kote o doktori thaj vavera manuša phagena sine pe parmakoja, , o čhavo stalno vakeri sine:

-Kako doktore , ikal mi jekh jakh de ola me dajake! Mangava te dikhel man! Čhin jekh kotor kotar mo ilo čhin thaj de olake te uštel! Čhin mandar jekh vast čhiv olake ko olakere našavde dajakere vasta! Mangava te čumidelma!

O manuša trainena, thaj gndindoj kokori peske vakerena: "Kozom baro thaj zoralo ilo isi akale tikne čhave!"- Thaj garavena pire jakha, kote so sine olen asva.

Vidoe Podgorec

Pučimata:

Arakhen ko akava teksti o dodina.

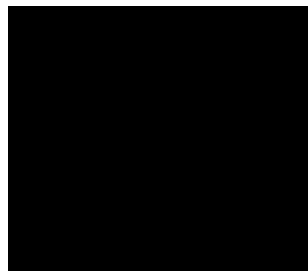

Istanarde (Zamenki)

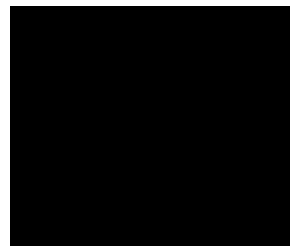
Personalno istanarde (Lični zamenki)

Me drabarkerav
(Jas čitam)

Tu kereja lafi ko telefoni.
(Ti zboruvaš na telefon.)

Ki akaja sevelji isi trin phabaja.
(Vo ova košnička ima tri jabolki).

Drabarkeren akava teksti bašo Itar Pejo thaj dikhen šukar o istaknime lafija:

Avilo o Itar Pejo kotar o Mariovo ko Prilep. Vov lija te phirel peske ko drom thaj te del vika:

-Me avava kotar e mule, bree—eej!

Šundale jekh džuvli thaj iklili keraldan. Voj phučlja le:

-Kotar avesa tu?

Me avava kota e mule- vakjergja olake vov. Voj vakjargja leske:

-Pendžaresa e Ahmede amare?

-But šukar džanava ole. O Ahmede si ko baro zori, ki bari buti, ama love nanele.

I džuvli hohadili, lelja jekh kesi lovenar, dindža oleske thaj vakjergja oleske:

-Ale akala love, te de olen e Ahmedeske thaj ker leske but seljami amendar.

O Itar Pejo lija o love peske thaj gelo. Vov hohavda e džuvlja, soske kotar e mule khonik ni irisalilo.

Te dikha so vakerena o lafija so si pečatime kale šabdikencar. So dikhasa ko akala lafija? Dikhasa kaj odola lafija zameninena e anaven kolencar so označinenena personja thaj korkore von označinen odole personen (dženen). Odoleske von vikinenape Dženučne istanardine.

Isi amen trin personalno istanardine thaj sakoja si označime : me (jas), tu (ti), vov/ov (toj), oj (taa), voj(taa).

E džnutne isthanarde baše so trin džene isi olen ko jekhipe thaj butipe:

Jekhipe (Ednina)

1. dž. **me** (jas)
2. dž. **tu** (ti)
3. dž. **vov/ov/voj** (toj,taa)

Butipe (Množina)

- 1.dž. **amen** (nie)
- 2.dž. **tumen** (vie)
3. dž. **von (on)** (tie)

Pučimata:

So si isthanarde?

Iripaske istanarde/sarvavne (Povratni zamenki)

Iripaske sarnavne si:

Me korkoro,
tu korkoro
vov korkoro
voj korkoro
amen korkore,
tumen korkore
von korkore thaj i saravni pes. Voj kerdili katar i forma po.
Paruvilepes pe kazusesa (padež) thaj kerel avinde forme.

Singular, muršikano thaj džuvlikano jeri: (povratni zamenki se):

N.pes
G. peski, peske
D. peski
A.pes
V.-
I.peja,pesa
L. peste
Abl.pestar

Iripaski saravni pes an pluralo kerel avinde forme
(Povratni zamenki pes vo množina)

N. pes
G.pengo,penگی,penge
D.penge
A.pen
V.-
I.pencar
L.pende
Abl. pendar

Therimaske sarnava (Prisvojni zamenki)

Therimaske sarnava vakerena o generalno relacije perimaske

Amaro pačape – naše veruvawe
Tumare čhave - vašite deca
Lengo xoxavipe – nivnoto lažewe
Mori pustik – mojata kniga
Tiro kher- tvojata kuća
Lesko gad - negovata košula

Oblikora baši therimakse e sa dženenge si: :

moro - moj
mori - moja
more - moji

tiri-tvoja
tire-tvoji

lesko-negov
leski-negova
leske-negovi
lako-nejzino
laki-nejzina
lake-nejzini

amaro-naš
amari-naša
amare-naši

tumaro-vaš
tumari-vaša
tumare-vaši

lengo-niven
lengi-nivna
lenge-nivni

Ljeljakerdo obliko kotar o therimaske sarnava pes si: piro – svoj,
piri - svoja
pire - svoji

Sikavimaske sarnava (Pokazni zamenki)

Sikavimaske sarnava silen funkcija te sikaven dženo ja šej thaj lengi
karakteristika: Akava manuš, na okova. Sikavimaske sarnava vaš dženo ja šej an
vorta pašipen si:

Akava, akaja, akala.

Sikavimaske sarnava bašo džene ja šėja po duripen si: okova, okoja, okola,
gasavo, gasave

Pučibnaske sarnava si: Ko? (Koj?) So? (Što?) Savo? (Koe?) Sarsavo? (Kakvo?)
Sarsavi? (Kakva?) Sarsave? (Kakvi?)

Pučimata:

So si istanarde?

Vaker amenge save istanarde isi?

Kjeripnale (Glagoli)

O gavutno thaj oleskere čhave

Ked sine but phuro jekh gavutno ko jekh gav vikingja pire čhaven thaj vakjergja olenge:

-Me čhave, me ka džav ki okoja dunjava. Tumen ka oven barvale thaj baxtale kana ka arakhen okova so si garavdo ki amari rez.

O čhave gndingje kaj odori kaj isi sumnakaj.

Palo lengoro dadeskoro meripe von rangle sa i phuv trujal i rez, ama sumnakaj ni arakle. Maškaro odova i šukar rangli rez anda olenge baro barvalipe.

Ezop

So manglja o dat te vakeri pe čhavege?

Diken šukar o istaknime lafija ki akaja paramisi. So mangolpe olencar te vakeripe ?

Kjeripnale si lafija so označinenena po jekh buti vikinenape kjeripnale.

O kjeipnalo džava vakerol bašo prvvno dženo ko jekipe. I buti vakerdi olesa kerela o dženo kova so vakeri baši peste, a odova si prvo dženo ko jekipe.

(Me džava – Jas odam).

O kjeripnale vakergja, tano bašo trito dženo ko jekipe. E kjeripne rangle, arakle ,gndingje vakeren bašo trito dženo ko butipe.

E kjeripnalengere dejstvija kerenaše ko nesavo vakti, von šaj te oven ko akanutno, ko naklo, ja palem ko avutno vakti.

Hramisar ko tlo tefteri po biš lafjorina kote ka oven kjeripnale.

Akanutno vakti

O akanutno vakti si okola keripnale forme kolencar so vakeripe buti so kerelape ko momenti kana kerelapi lafi baši oleste.

jekipe

1. dž. me džava
2. dž. tu džaja
3. dž.vov (ov) džala)

butipe

- 1.dž. amen džaja
2. dž. tumen džana
3. dž. von(ola) džana

jekipe

- 1.d1. khel - av
- 2.dž. khel - es
- 3.dž. khel - el

butipe

- 1.dž. khel - as
- 2.dž.khel - en
3. dž. khel - en

Phučimata:

Hramoninen ke tumare tefterja po deš keripne thaj trampinen olen ko jekipe thaj butipe.

Hramisar ko tlo tefteri po deš lafjorina kotar o akanutno vakti.

Sar kerel pe o akanutno vakti?

Savi si i karakteristika e akanutno vakteski?

Naklo vakti (Minato vreme)

I džangli lisica

Jekh licica dživdinela sine ko jekh foro. Rakjate sine phirela ko kurko thaj kedela sine sa so ačhovela sine kotar kjil thaj kotar o mas. Jekh drom khugja ko jekh dukjani ko jekh bojadžija thaj farbisalili ki modra boja.

Agjahar bojadimi sikadili ko veš. Ko odova vakti o zverija birisarena sine hani. Kana dikle e modro zverka, izbirisardela haneske.

I lisica lija te carini. Čak o aslanja thaj o panterja teljovena sine olake. Ama o thagaripe e liscako ni traisarda but: ked pelo bršind thovgja i boja kotari lakiri morti.

Tegani savore pendžarde e lisica. Tegani na salde so paldingjela , on mudardže ola marindoj.

Arak ko akava teksti o kjeripnale kotar o naklo vakti.

Hramisar ko tlo tefteri po deš lafjorina kotar o nkhlo vakti.

Nkhlo bibitirimo vakti (Minato nesvrešeno vreme)

jekipe

1.dž. khel-av-as
2.dž. khel-es-as
3.dž. khel-el as

butipe

1.dž/ khel-as-as
2.dž. khel-en-as
3.dž. khel-en-as

Hramisar ko tlo tefteri po trin lafjorina kotar o nkhlo bibitirimo vakti
Sar kerel pe o bibitirimo vakti?

Nakhlo bitirimo vakti (Minato svršeno vreme)

jekipe

1.dž. khel-gjum/ kheldem
2.dž. khelgjan / khel-dan
3. dž. khel-gjas / khel-das

butipe

1.dž. khel-gjam /ljeldam
2.dž.khel-gjas / kjhel das
3. dž. khel-de / khel-de

Hramisar ko tlo tefteri po trin lafjorina kotar o nkhlo bitirimo vakti

Dijalogo 18:

Kasa dživdinesa ko naklo berš, na ljeljan li nevo kher?
Me beŠavas me amalesa, akate isi ole tikni dukjana ko agor e dizjako.
Vov so bikinel ki dukjana?
Akana vov bikinela maro thaj gudlipe.

Avutno vakti (Idno vreme)

Dijalogo 19:

Me ka avav (Jas ke dojdam)

-Soske na aljan mancar?

-Me ka avavas, ama mi romni ačavgjas man ko vudar. Mangelas te tradav la e vordasa ko kurko te kinel xabe e kereske.

-A pale odova?

-Pale odova ,taman ka cidav alo o Mirče. Tu džanes le, vov si me praleskoro amal. Mangelas te vakerav leske sar te lačharel po vordon. Dži kaj sikavav ole so te kerel, mo cikno čhavo pelo thaj paglja po piro. Sigo našljum te ingarav le ki bolnica. Ka vakerav tuke , kaj našti te avav tusa, ama bistergjumas to telefoni. Ka dža kupate mačenge ko kurko so avela.

Aarken ko akava teksti o kjeripnale kotar o avutno vakti.

avav- doadžam

ka avav - će dojdam

Avdive ka drabarav jekh lačo lil. (Deneska ke čitam edna dobra kniga).

O naklo vakti kerelape e česticaja **ka** thaj o akanutno vaktu.

O keripnale forme kola so označineni i buti so ka kerelpe ili ka kerelpe ko momenti kana kerelape lafi t.e. ko avutnipe, vikinipe avutno vakti.

jekipe

butipe

1.dž. ka kerav

1.dž. ka keras

2.dž. ka keres

2. dž.ka keren

3.dž. ka kerel

3. dž.ka keren

jekipe

butipe

1.dž. ka džav

1.dž.ka džas

2.dž.ka džas

2.dž. ka džan

3.dž. ka džal

3. ka džan

Ke tumare ttefterja hramonen khere po deš kjeripnale kotar avutno vakti.

Hramisar ko tlo tefteri po trin lafjorina kotar o avutno vakti.

Čačehramondo (Pravopis)

Kaj hramilpe bari šabdi?

Hramosar deš personalno anava.

Ekzamplija: (Primeri:)

8 April, Prvi Maj, Nevo Berš, Vasilica, Gjurgjevdani, Erdelezi thaj Bajrami,
O anava e baredivesengoro hraminenape bare šabdikencar.

Sakoja nevi lafjori hraminipe bare šabdikaja.

Taesa ka džav ki sikavni.

-Geljan li ko stadioni?

-Nanema vakti odoleske na gjeljum.

O anava e institucijengere hraminenape bare šabdikencar. Institut za
makedonski jazik"Krstev Misirkov", Skopje; Institut za folklor"Marko Cepenkov"
Skopje.

E titule sar so si: Prof. Mr. Dr. hramimpe bare šabdikencar.Sa o anava e
žurnalengere sar sosi : "Večer", "Dnevnik", "Nova Makedonija" hem vavera
hraminpe bare šabdikencar.

O anava e dizjengere , raštjengere thaj e lenjengoro: Skopje, Sarjevo,
Beograd, Makedonija, Italija, Indija, Srbija, Vardar, Dunav, Morava, Sava , Drina,
Tisa , Lepenec, hramonenape bare šabdikencar. O titule sar sosi: Prof., Mr., Dr.
hraminenape bare šabdikencar

Hramisar ki tiro tefteri pravilno akala lafjorina!

Sijama sine ki plain vodno.

O Ohrid, bitola, skopje,gostivar, Strumica thaj Delčevo si emšukar forora ki
Makedonija.

O šerutno ploštadi ko skopje vikinipe "makedonija".

Oralno vakeripe thaj ćeripe

Informacija

E manuša but drom vakjerena maškaripeste. Odova si manuškoro trubipe bizo odova dali si baro ja palem tikno. O lafikeripe sikljolape nenamerno

So mora te džanelpe bašo keripe lafi:

- Ko kasa šaj te kerel lafi? (Phen em phral)
- Kana si trubutno te kerelpe lafi? (Kana sam lošale.)
- Baši so šaj te kera lafi? (Bašo amalikane teme).
- Kana jekh kerela lafi, e vavera džene trubul te šunen ole .
- Kana neko khanči vakjarel tumenge dikhen ole ko jakja.

Talemi : (Vežba)

Hramisaren jekh lafikjeripe ko tumaro tefteri.
Hramonen disavo tumaro ćerdipe ko tefteri .
Hramonen ko tumaro tefteri dživdipaskoro ćerdipe.
Ko hramonel emšukar? (O lilarne-o pisatelja).

So mothovipe? (Što se opišuva?)

O avruno izgledi e dženegoro, e predmetengoro, e dživutengoro, e kjerengoro em sa vaver so dikhaja.
Kana si emlačo o mothovipe?
Kanaomotovolapes celosno thaj jasno?
Mothoven baši siklana.
Mothov thaj hramon ko tlo tefteri jekh jevedeskoro dive.

O teksti šaj te ovel hramondo ki **proza** sar so si: o paramisa, romanija, drame...

O teksti šaj te ovel hramondo em ko stihija. Odova vikinipe **poezija**. Ko stihija šaj te hraminenpe o gilja, o basne, o drame ...

O manuša so hramonena poezija vikinenape **poetija**.

Pučimata
So si o poetija?

Hramondo vakeripe

Soske valjani te prepisnipe?

Jekh poslovica vakeri: "O manuš sikljo vela sa džikote si dživdo"
(Čovekot se uči se dodeka e živ).

Prepisiš ko tumaro teferi jekh četivo kotar tumari čitanka.

Diktat

So si diktat? (Što e diktat?)

I sikavni vakeri o lafija, a o čhave hraminena olen.

I sikavni vakeri i lafjori a o siklutne hraminena.

I sikavni vakeri o tekstija a o siklutne hraminena.

So si avtodiktat? (Što e avtodiktat?)

O čhave kana korkore vakerena peske o lafija thaj hraminena olen.

O čhave korkore vakerena peske o lafjori thaj hramonena olen.

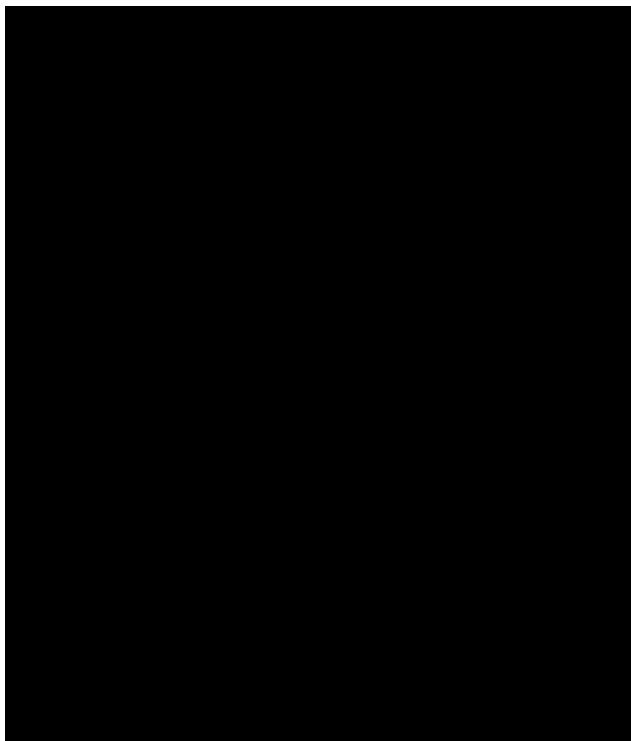
O čhave sikljovena nesavi gili , a palo odova hraminen olen ko teferi.

Soske si trubutno o diktati?

Te bi o čhave vežbinena o hramipe bizo greške.

Sikljov trin gatanke ki ti godi thaj hramisar len ko tiro teferi.

Hramin tuke jekh tikno avtodiktati.

E romengiri istorija thaj olengiri čhib

Dži žvdive e romengiri istorija nane panda šukar sikljoeverdi, ako kaj siklile la but sikavde manuša. Agjaar so panda šukar našti te džanel pe o iklibe e Romengoro, soske o Roma živinena ko but phuvja ki Evropa, a ko ponevo vakti živinena ki Amerika.

O bidžanipe avel avera da rigatar, so e romen dine but alava o manuša maškar kolende on živinen. Ko Balkansko ekvašdžaziri sar da ko aver evropakere phuvja e romen dine pes alav Egjupci ja palem Cigani. O alav Gjupci andi sikliba gndinenas pes kaj o Roma si kotar o Egipet. Odova alav o Roma korkore on dingje peske, te garaven pe tari inkvizicija, savi uli džandi pe paldipasa e romenge. Disave khangira džangle e romen sar bengala, sar manuša kola ingalena bilačipe thaj bibaxt, manuša ko čoren.

O alav Cigani, save alavesa pobut čingaren e romen ki Evropa thaj ke vaver phuvja, avel taro alav Čandra.

Savo alav ingalen o manuša ki Indija, ko Kašmir, a save manušengiri čhib si jekh ka jekh paše e romengere čhibjaja ani Evropa.

Tergjol aver da hipoteza, kaj o Roma si vaviloncija, armandine te phiren ki dunja, pal o peravipe e dizjakoro Vavilon.

Ki Francija dine o alav Bohemi. Gndinenlpe kaj lile o alav Bohemi adalestar so nakhle tari čehoslovačka, savi phuv si phendžarutni thaj telal o alav Bohemija. Avindos tari čehoslovakija (Bohemija) on ingardže pesa lila, kaj si tari Bohemija.

Avdive džanelpe kaj o Roma ale tari Indija. I embari romani migracija uli ko dešto zamani ola avena kotar i Indija (taro Pamir). O Roma mukle phi purani kuna Indija thaj nakle ko aver phuvja soske sine but čore thaj sine paldime taro vaver varvarengere manuša. Ko dešto zamani (veko) e manušengoro ki Indija ulo but pharo. But pareste živinena sine o gavutne. O dinastajalo thagaripe Gupta činadilo. Akaja situacija dodžakergja la o afganistaneskoro sultani Mahmud gaznevid (988-1030), kova eftavardeš drom pe askerenca čorgja thaj targja e indijakere gava thaj dizja. Vov ingjarda pesa an dasipe bari kupa indusoren. Agjaar o gaznevid lilja telo po tagaripe baro kotor kotar i Indija. Ko akava vakti ko than dasikane sistemaske nakhavel o feudalno sistemo. Ko akava vakti i Utarali Indija bari kupa manuša našen karik Dakšimali Indija. O Roma kola so živinena ko Pendžap ando čoripe thaj rgja ko agor ko dešto zamani (veko) lele te džan ko nekobore dromende karik ki Evropa, rodindo po lačo vestipe.

O Roma na mukle pi phuv jekhvarestar thaj na ale agjaar sigate ki Evropa, on tergjoventa nesave thanende xari vakti, a nesave thanende beršencar- azijakere phuvende.

Akava ikljovibe tari Indija sine ko etape. Džanel pe kaj jekh bari kupa Roma iklile tari Indija thaj nakle te živinen ki Persija, provincijate Luristan, a o Roma ko bešen ote vakeren peske "Luri".

Adale romengoro nakhibe tari Indija ko Luristan sine but ko phurano vakti (pančto zamani anglal amari era).

O Roma kola iklile tari Indija ko agor taro dešto zamani nakle ko kupa ando azijakere phuvja: Iran, Irak, Sirija, Ermenija thaj Khoranipe (Turcija).

Ko Balkansko ekvašdžaziri o Roma ale taro Pašutno istok, a e vaktesa čhordile pes ko sa aver evropake phuvja. O Roma na terdile bare vaktesa ko jekh than, lengoro drom sine karik Evropa.

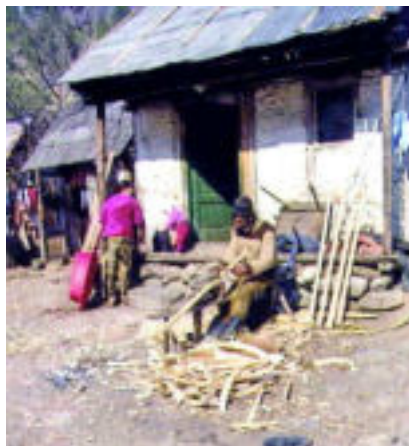
Nesave gele ki Afrika, Afganistan, Turkemnistan thaj vavare phuvende. Avdive isi Roma ki Amerika thaj ki Avstralija. Ko dešuštarto zamani o roma nakle ki Grčka (neasave olendar ote da terdile), Bugarija, Srbija, Makedonija, Albanija, Romanija. Avdive najbut Roma isi ko Balkani, a ki sasti Evropa isi trujal 15 milionja Roma.

O romano folklori

O romano folklori si but barvalo. But si pendžarde o romane gilja ko sumnal. Em o Roma em o gadže mangena te šunen romane gilja. Isi but romane gilja ki romani čhib. E romane gilen isi but lači melodija. But romane giljen isi emocionalno , dinamično thaj nostalgično karakteri. Em pendžarde gilavutne romane gilenge si : Esmā Redžepova, Šaban Bajramović , Erdžan, Džemalj, Čita, Ahmet , Zvonko Demirović em vavera.

Ko romane bijava em but si zastupime akala muzikake instrumentija kolende bašalena o Roma: harmonika, saksafoni, grnata, gitara, truba, gimbiši, tarabuka, violina, davuli, zurle thaj barabani.

Romane horja thaj tancija

Ki Makedonija e romen isi romane horja thaj kjeliba. But phendžarde romane horja si akala: Topaansko , E baboskoro, Telo va, E sasujakoro, E borjakoro em but vavera.

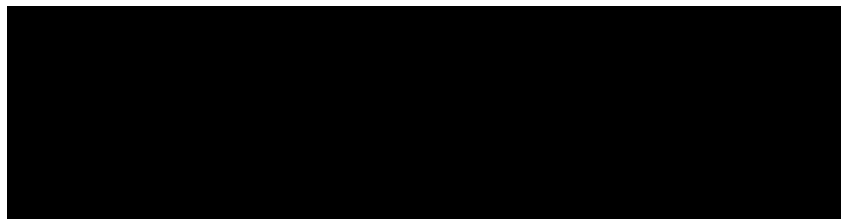

Romane tradicije thaj rituaajla

Em phurane romane bare dive ke gadžikane Roma thaj cikno delo katar e xoraxane roma si: Božiči(Krečuno), Vasilica, Gjurgjevdano (Erdelezi), Veligidano, Sv. Atanas (Upaš o iven), a e muslimansko Roma keren o Bajramo, Ramazano thaj Maatemi.

Phurane romane profesije

Jekh kotar o empurane romane zanatija si o kovačko zanaeti. Palo leste avela o Džmbazluko- arakiba thaj bikiba grasten, o bašavne (muzikantija), o amaldžije, konduradžije, čistačija menijengere, metlarja, kerpičarja, izmekjarja em vavera.

Kovačija

Ko li agjaar khuvela,
Tupa- tapa, tapa-tupa?
O kovačija o terne kovinena:
Cop-cop, cop,
Lop-lop, lop!

Ko li agjaar khuvela,
O čekani zoraleste marela,
Jakh frdela thaj phagjarela,
Plek- plek, plek
Zvek-zvek, zvek!

Oton Župančič

So kerdža ko tumaro kjer o zanaetčija.

Prepišin ki tumari tetratka o dujto kotar kotar akaja stihotvorba.

Romani ximna

Dželem, dželem

Dželem, dželem lungone dromencar,
Maladilem bahtale Romencar,
Dželem, dželem lungone dromencar,
Maladilem bahtale Romencar.

A-aj, Romalen, a-aj čavalen,
A-aj, Romalen, a-aj čavalen.

Ala voliv lake kale jakha,
Kale jakha sar duj kale drakha.
Ala voliv lake kale jakha,
Kale jakha sar duj kale drakha.

A-aj, Romalen, a-aj čavalen,
A-aj, Romalen, a-aj čavalen.

Čindem lake ,lolo dikhlo Tursko,
Kaj voliv la ačhel latar pusto.
Čindem lake ,lolo dikhlo Tursko,
Kaj voliv la ačhel latar pusto.

A-aj, Romalen, a-aj čavalen,
A-aj, Romalen, a-aj čavalen.

D-r Trajko Petrovski
Miranda Ramova

Lektura thaj korektura: Prof. Lejla Salijeva

Ilustratori : Nikola Petrov

Recenzentija:

D-r Bone Veličkovski
Prof. Vasvije Jašarovska
Prof. Sevdžan Sulejmanovski

Издавач: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија

Печати: Полиестердеј ДООЕЛ, Скопје

Тираж: 441

Со решение на Министерот за образование и наука на Република Македонија бр.22-4647/1 од 25.08.2010 година се одобрува употребата на овој учебник

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:811.214.58(075.2)

PETROVSKI, Trajko

Romani čhib bašo V klaso / Trajko Petrovski, Miranda Ramova. -
Скопје : Министерство за образование и наука на Република Северна
Македонија, 2020. - 78 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-813-2

1. Ramova, Miranda [автор]

COBISS.MK-ID 51526405

